

„Egyetlen zsenit ismertem, az Neumann Jancsi volt!

Neumann igazi reneszánsz ember, univerzális gondolkodó, a kvantummechanikától a matematikán át a közgazdaságtanig számtalan tudományterület foglalkoztatta. Milyen közegből indult „a számítógép atyja”, kik hatottak rá a leginkább tanulmányai során? Miért lehetett ennyire sokrétű az érdeklődése?

Kis túlzással mindent a gyerekkorából hozott. Csodagyereknek számított, hatjegyű számokkal végzett fejben műveleteket. A tanárai (a leghíresebb, a Fasori Gimnáziumban a máig ismert Rázt tanár úr volt a matematika tanára) fedezték fel zseni voltát, és szereztek neki a Műegyetemről tanárokat, akik aztán vigyáztak rá, hogy a csodagyerekből „csodafelnőtt” legyen. Apja egy hatalmas könyvgyűjteményt telepített a 18 szobás lakásukba, és ő a zongoragyakorlást imitálva is olvasott. Nemcsak a reáltárgyak vonzották, hanem például Bizánc- és Dickens-szakértő volt. Amerikában, ahova nem emigrált, hanem tanárnak hívták a Princeton Egyetemre 1929-ben, például csodálták, hogy a polgárháborút úgy ismerte, mintha abból írt volna disszertációt. Pedig vegyészmérnöki diplomát szerzett Kármán Tódor tanácsára. A Nobel-díjas Wigner Jenő, aki egy évvel felette járt a Fasori Gimnáziumban, azt mondta róla: „...egyetlen zsenit ismertem, az Neumann Jancsi volt!” Egy külön fejezetben írtam meg, hogy bár lett volna miért, valójában neki nem jutott Nobel-díj.

A tudomány, főleg, ha természettudomány, nemzetek fölötti, de talán mégsem fölösleges föltenni a kérdést: mennyire őrizte meg vagy tartotta fontosnak a magyarságát Neumann, miután az USA-ban telepedett le. Hogyan

reflektált hazánk történelmének elkésérítő alakulására?

Az öt leghetesebb ott élő egykori magyar tudóst (Kármán, Szilárd, Wigner, Neumann, Teller) éppen magyar nyelvtudásuknak is köszönhetően elnevezték „marslakók”-nak. Közülük sem Szilárd, sem Neumann életében nem tért haza. De mindvégig őrizték a nyelvet, amit halálukig akcentus nélkül beszéltek. Neumannék princetoni második háza belülről nagyon hasonlított egy magyar polgári család otthonára. Mindnyájan magyarnak, nem pedig „magyar származásúnak” tartották magukat.

Európában (Berlinben, Göttingenben, Zürichben) tanultak vagy kezdték pályájukat, s amikor ezt a földrészt elhagyták, már tisztában voltak vele, hogy veszélyben van az életük. Részben, mert zsidó családban születtek, meg azért is, mert első kézből szembesültek a szovjet mintára hatalomra került Tanácsköztársaság kommunistaival. Másfelől pedig Németországban szemük előtt született meg egy fasiszta állam, amely miatt Neumann már 1937-ben tudta, hogy világháború lesz.

Meg is írta atyai barátjának, a szegedi fizika professzornak Ortvay Rudolfnak egy levélben, hogy: „a háború elkerülhetetlen”. S előbb foglalkozott Los Alamosban az atombombával, mint Pennsylvániában, majd Princetonban a számítógépekkel. Volt olyan nemzetközileg ismert tudós, aki őt nevezte a „világ legjobb fegyverszakértőjének”.

Csupán utóbbi két könyve szól kifejezetten egy-egy kiemelkedő tudósról. Hogyan fordult az érdeklődése az egyéni sorsok felé, mi foglalkoztatja, milyen kérdésekre keres választ ezeket az életműveket, pályákat „újra

írva”? Kiről tervezi írni következő könyvét?

Életem nagy kihívása lett ez a két könyv, az elsőt filmnek szántam. Írtam is egy 52 oldalas szinopszist. A második feladatot az Athenaeum Kiadó igazgatójának, Szabó Tibor Benjámin „megrendelésének” köszönhetem. Meg a Neumann-könyvben szereplő brechti gondolatnak: „...Iszonyú a kísértés a jóra!” Ennek a jónak a lehetséges megtalálása és leírása izgatott. Az, hogy mitől lesz az egyik ember a szegények, elnyomottak szolgálója (Szent-Györgyi) vagy a természet titkainak megfejtője (Neumann), és mitől lesz a másik ember a gyűlölet és rombolás prófétája. Nem hiszem, hogy még egy darabig fizikailag képes leszek egy újabb könyvre, bár a fejem olyan tiszta, hogy ha kipihentem magam, akkor biztos, hogy hajnalban és délelőttönként írni fogok. Amit megtanultam az írás technikájából, abból kár lenne bármit is veszni hagyni. Már új témám is van, de mivel nagyon babonás vagyok, hadd maradjon ez még egy darabig titokban.

